

4339
14701

Б1286

д. Поповъ.

1878—1908

Санъ-Стефанска БЪЛГАРИЯ

ИЗДАНИЕ НА КОМИТЕТА ЗА ОТПРАЗДНУВАНЕ 30-ГОДИШНИНАТА
ОТЪ САНЪ-СТЕФАНСКА БЪЛГАРИЯ.

ДИМИТЪРЪ ЙОЦОВЪ.

63/637

1878—1908

Санъ-Стефанска БЪЛГАРИЯ

(ИСТОРИЧЕСКИ БЪЛЪЖИИ).

ИЗДАНИЕ НА КОМИТЕТА ЗА ОТПРАЗДНУВАНЕ 30-ГОДИШНИНАТА
ОТЪ САНЪ-СТЕФАНСКА БЪЛГАРИЯ.

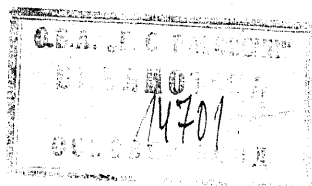
СОФИЯ

Печатница „Витоша“ на Г. Богдановъ & С-ие

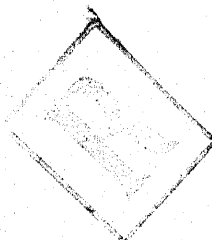
1908.

5517/53

1339

ПРОБЕРКА
1950

Прѣдговоръ

Народъ, който почита миналото си, който се развива и крѣпне въ традициитѣ и нравитѣ на това минало, който въ своитѣ спомени не забравя да отбѣлѣжи единодушно и съ възторгъ великитѣ моменти въ историята си, който черпи въ миналото поучения за живота и стрѣмленията на бѣдащитѣ поколѣния, който най-сетнѣ умѣе да издигне народнитѣ идеали въ култъ на политическа религия; такъвъ народъ завзема първо мѣсто въ свѣтската история и въ свѣтската култура и достига, съ куражъ и бодра енергия, цѣлитѣ, които историята, правото и разума сж отбѣлѣзали въ неговия политически, общественно-националенъ и икономически животъ.

Близкото минало на българския народъ, минало пропито отъ кръвта и страданията на хиляди жертви трѣбва да му служи за урокъ и да му посочи пътя, който ще го доведе до осъществлението на неговитѣ идеали, начѣртани отъ освободителитѣ въ Санъ-Стефано. . . .

София, 19 февруари 1908 год.

Д. Й.

САНЪ-СТЕФАНСКА БЪЛГАРИЯ.

I.

Нашето възраждане. — Европейската политика и нейният цѣли на Балканския полуостровъ. — Нашето въстание. — Берлинския меморандумъ. — Българскитѣ делегати въ Европа. — Сръбско-Турската война. — Краятъ на тази война. — Английската политика. — Цариградската конференция. — Декларацията на графъ Игнатиевъ. —

Руската политика и Европа. — Обявяването на войната. —

Капитулацията на Плъвенъ и Шипка.

Принципитѣ на свободата, които френската революция прогласи и които пустнаха дълбоки корени въ живота и стремленията на западнитѣ народи, почнали да проникватъ постепенно и между заробенитѣ християнски народи на Балканския полуостровъ, между романитѣ, сърбитѣ, българитѣ и гърцитѣ. Въ единъ периодъ отъ половинъ вѣкъ и, благодарение намѣсата на Европа въ борбитѣ между поробенитѣ християни и турската държава, отъ великата османска империя почнали да се откъсватъ една по една Сърбия, Влашко, Молдавия, Гърция и най сетнѣ България.

Освобождението на нашия народъ не се дължи на една случайностъ; то се дължи на едно систематично и умно възраждане на нашия народъ, възраждане, което нѣма подобно на него въ историята на другитѣ народи и което биде подкрѣпено отъ великодушието и зашитата на великата Руска империя.

Нашитѣ родолюбци мислили, че свободния политически животъ изисква подготвени хора, които да при тежаватъ всичкитѣ качества и дарби за да отговарятъ на труднитѣ задължения къмъ държавата и заради то-

ва тѣ започнали да работятъ най-напрѣдъ за просвѣщеніето на нашия народъ. По-късно сжщитѣ тия родолюбци, въ Цариградъ, повдигнали църковния въпросъ и успѣли, слѣдъ драматични борби и слѣдъ голѣми усилия, да отцѣпятъ българската църква отъ попечителството на Фенерската патриаршия и да създадатъ *българска национална църква* въ Цариградъ.

Наредъ съ това, по-буйнитѣ и по-рѣшителнитѣ наши емигранти подготвяли възстания за окончателното освобождение на нашитѣ сънародници. Въ Ромъния и Сърбия се образували комитети съ цѣль да ръководятъ подготовленията въ България за едно всеобщо възстание. Примѣрътъ въ националнитѣ борби е заразителенъ. Бошняцитѣ и херцеговцитѣ съ оръжие въ ръка отмжствали на турскитѣ произволи. Нашето възстание избухна прѣзъ априлий 1876 г., но тази епепея на народното опиянение свърши съ грозната катастрофа въ Батакъ. Воплитѣ на мъченицитѣ, които издъхвали подъ турския ятаганъ, достигнали най-сетнѣ до Европа.

Историята на европейската политика на Балканския полуостровъ е една отъ най-интереснитѣ, а при това и една отъ най-труднитѣ за изучаване. Това което, обаче, се съзира въ цѣлитѣ на тази политика, далечъ не е изразъ на хуманнитѣ намѣрения на Европа; държавнитѣ и икономически интереси на западнитѣ сили ръководятъ винаги тѣхнитѣ прѣдначинания и, слѣдователно, тѣ никога не сж желаяли доброто на балканскитѣ народи. Ако нѣкоя държава издигне гласътъ си въ полза на поробенитѣ, другитѣ ще намѣрятъ хиляди причини да ѝ попрѣчатъ.

Така стана и слѣдъ нашето възстание.

Жестокоститѣ на башибузуцитѣ въ баташкото клане прѣдизвикали тритѣ правителства: руското, германското и австро-унгарското да подадатъ една колективна нота на Високата порта, извѣстна въ историята подъ името *берлински меморандумъ*. Английското правителство употребило всичкото свое влияние въ Цариградъ да попрѣчи на руската миротворна политика и да прѣдизвика, съ своето влияние между недоволнитѣ турски сфери, детронирането на султана Абдулъ-Азиса. Чрѣзъ берлинския меморандумъ, тритѣ правителства настоявали да се приематъ прѣдложенитѣ прѣди шестъ мѣсеци

реформи за България, за Босна и Херцеговина и заплашвали султана, че ако не облекчи положението на българитѣ и на другитѣ християни, тѣ ще взематъ по-сериозни мѣрки, за да прѣкратятъ вандалщинитѣ на Балканитѣ. Нищо не послѣдвало. Сърбия обявила война на Турция и въ тая война грамадно количество български доброволци се сражавала за независимостта на сърбитѣ.

Българскитѣ родолюбци въ Цариградъ рѣшили да изпратятъ двама души измежду тѣхъ при Европейскитѣ дворове да изложатъ състоянието на нашия народъ и да апелиратъ къмъ тѣхъ за освобождението ни отъ турското иго. Руситѣ знаели бѣдственото положение, въ което се намиралъ българския народъ.

Славянофилитѣ въ Москва и Петербургъ проповѣждали открито война противъ султана за освобождение на православния български народъ. Руското правителство намѣрило поводъ да се намѣси самичко въ Цариградъ, слѣдъ поражението надъ сърбитѣ при Алексинацъ. Царьтъ съобщилъ на султана, че ако въ 48 часа не спре войскитѣ си, той ще заповѣда на руския посланикъ да напустне Цариградъ. Английското правителство почнало да подозира Русия въ намѣрението да отвори война на Турция; то не изтървало случая да изкаже своето неодобрение и да даде на руситѣ да разбератъ, че Англия защитава Туция.

Прѣзъ есента 1876 г. когато Александъръ II се връщалъ отъ Ливадия за Петербургъ, царя заявилъ, въ Москва въ Св. Георгиевската зала прѣдъ московското дворянство, че ако Европа не го подкрѣпи въ усилията му да се освободи българския народъ, той ще дѣйствува *самичекъ*. На другия день, въ Лондонъ, на единъ банкетъ, английскитъ премиеръ, Биконсфилдъ, заявилъ, че Англия е готова да воюва съ цѣлия святъ, за да запази своитѣ интереси въ Турция и нѣма да позволи никому да уврѣди тия интереси.

Намѣсата на графъ Шуваловъ, руски посланикъ въ Лондонъ, уталожила духоветѣ, и Европа се съгласила да се свика въ Цариградъ една конференция, въ която прѣдставителитѣ на силитѣ да изработятъ единъ проектъ за реформи въ България и въ другитѣ възстанали провинции.

Прѣдметътъ на цариградската конференция билъ да изработи проектъ за управлението въ България, въ Босна и Херцеговина и да разрѣши други нѣкои спорни, между Сърбия и Турция, между Черна-Гора и Турция, въпроси. Конференцията била свикана прѣзъ декември 1876 г. Споредъ даннитѣ, които съществуватъ, прѣдставителитѣ на силитѣ опрѣдѣлили границитѣ на проектираното българско княжество въ прѣдѣли, които обематъ: Добруджа, Сѣверна България, Южна България, Серския санджакъ, Битолския и Скопския вилаети и Нишкия санджакъ.

Но, работитѣ на конференцията вървѣли бавно. Интригитѣ между дипломатитѣ компрометирали хубавото начинание и дали куражъ на Турция да откаже да приеме прѣдлаганитѣ условия. По тази причина Цариградската конференция се разтурила, безъ да даде нѣкакъвъ резултатъ.

На послѣдното засѣдание, когато станало явно, че турскитѣ делегати отказватъ да приематъ прѣдложението на силитѣ, рускиятъ посланникъ генералъ Игнатиевъ, държалъ една рѣчь, съ която осѣдилъ повѣдението на Турция и заявилъ, че султанътъ ще понесе всичкитѣ послѣдствия, които биха се явили. Нѣколко дена слѣдъ това Игнатиевъ се приготвилъ да напусне Цариградъ. Отношенията между Русия и Турция били скжсани.

Като се върналъ въ Петербургъ, генералъ Игнатиевъ билъ натоваренъ съ тайна мисия въ Виена, Берлинъ, Парижъ и Лондонъ. Въпрѣки послѣднитѣ усилия на дипломатията чрѣзъ *лондонския протоколъ*, 18 мартъ 1877 г., турското правителство упорито отказало и отхвърлило и тоя послѣденъ политически актъ на Европа да се бърка въ неговитѣ работи. Това дало поводъ да се мисли въ Русия, че войната е неизбежна. Тогава императорътъ Александъръ II подписалъ най-сетнѣ манифестътъ, съ който заповѣдалъ на войскитѣ си да нахлуятъ въ турска територия и да освободятъ православнитѣ братя българи,

На молебена въ Кишиневъ, слѣдъ като митрополитътъ прочелъ императорския манифестъ, присѣжтвующитѣ на почетното мѣсто зачули хълцане; обърнали се и видѣли царя, Освободителя Александъръ II да плаче. Руската армия потеглила и минала ромѣнска-

та граница, и се спуснала към Дунава, съвбра въ провидението, че то ще помогне на руското оръжие да отърве отъ петъ-вѣковното иго българския народъ. Императорътъ повѣрилъ главната команда на дунавската армия на брата си, великия князь Николай Николаевичъ. Заедно съ главната квартира на великия князь се движила и канцеларията на князь Черказки, назначенъ отъ Александъръ II да уреди гражданското управление на България и дипломатическата канцелария, управлявана отъ Нелидовъ.

Тѣй като прѣдметътъ на насоящата студия, писана по поводъ 30 годишнината отъ Санъ-Стефанския договоръ, е да се изложатъ събитията и прѣговоритъ, които дадоха резултатитъ въ Санъ-Стефано, то ние ще изоставимъ тѣхническата частъ на войната и на кѣсо ще отбѣлѣжимъ само най-важнитъ моменти отъ освободителната война. Слѣдъ прѣминуванието на Дунава, голѣмата частъ отъ рускитъ войски обсади Османъ паша въ Плѣвенъ. Слѣдъ нѣколко несполучливи атаки отъ страна на руситъ, най-сетнѣ армията на Османъ паша се прѣдаде и руситъ завзели градътъ. Капитулацията на Плѣвенъ, може да се каже, рѣшила изхода на войната; освободената руска армия се отправила за Шипка, гдѣто, слѣдъ една жестока битка, въ която се отличи и отбѣлѣза храбростта на българското опълчение, Веселъ паша билъ разбитъ, на 28 декември 1877 г.

Сжщиятъ този день Турция поискала миръ.

II.

Авглийската политика въ Цариградъ слѣдъ капитулацията на Плѣвенъ. — Телеграма до великия князь. — Рѣшението на Николай Николаевичъ и съвѣщанието въ Ловечъ. — Главната квартира въ Казанлъкъ, — Пристигането на турскитъ делегати: Намикъ паша и Серверъ паша. — Посѣщението на Нелидовъ.

Слѣдъ прѣвзиманието на Плѣвенъ, между висшитъ политически кръгове въ Цариградъ се появили двѣ мнѣния: едни настоявали прѣдъ султана да поискатъ примирие отъ Русия до като рускитъ войски не сж още навлѣзли въ тракийската долина; други съвѣтвали Абдулъ Хамидъ да продължи войната. Последнитъ би-

ли подържани от английския прѣдставителъ въ Цариградъ.

Обаче, блѣскавитѣ успѣхи на руското орѣжие и желанието да се заякчи освободителното дѣло, карали главнокомандующия Николай Николаевичъ да дѣйствува бърже и смѣло. Той заповѣдалъ на армията да върви все на югъ.

Султанътъ, изплашенъ отъ това обстоятелство, се обърналъ, въ срѣдата на м. ноември 1877 г. до Европейскитѣ правителства съ една телеграма, въ която между другото се казва и слѣдующето: „ние мислимъ, пише великия везиръ, че момента е настѣпилъ щото и двѣтѣ страни да приематъ примирие, безъ да се накърни достойнството имъ, и Европа може съ полза да прѣдложи услугитѣ си за това примирие“. Притисната да стѣната, Турция се обърнала къмъ Европа да моли посрѣдничеството ѝ, обаче отъ Берлинъ, Парижъ и Виенно отговорили, че Европа не може да се намѣси въ тоя случай, тъй като Русия, не е заявила, че иска миръ. Тогавя султана се обърналъ къмъ Англия, като къмъ стара и вѣрна приятелка и я замолнилъ да го не изоставя въ тоя критически моментъ и да му се притече на помощъ. Турскиятъ посланикъ въ Лондонъ, Мюзурусъ-паша, билъ натоваренъ да иска официално посрѣдничеството на Англия.

И наистина, въ началото на м. декемврий Лондонското правителство заповѣдало на своя прѣдставителъ въ Петербургъ, лордъ Лофтьюсъ, да запита императорското руско правителство, дали би се съгласило, щото Англия да направи прѣдложение за примирие. Въ отговоръ на това, ето какво пише Лофтьюсъ въ единъ рапортъ до своето правителство: „князь Горчаковъ прие моето съобщение много вѣжливо и даже приятелски, но той ме задължи да ви отговоря, че Русия е готова да склучи миръ, обаче, той прибави, че Високата Порта трѣбва да се отнесе направо до главнокомандующия който ще съобщи и условията, при които може да се прѣкжснатъ военнитѣ дѣйствия“.

Намѣсата на Англия била ясна: тя искала да се печели врѣме; като приела посрѣдничеството между Турция и Русия, тя искала да се прѣкратятъ за извѣстно врѣме военнитѣ дѣйствия. да се даде възможностъ на Султана да поднови силитѣ си и да намѣри нови

причини да продължи войната и отблъсне руситѣ. Царя азбралъ неискрената политика на англичанитѣ и заповѣдалъ на брата си да напредва къмъ южна България, ато му далъ и нужнитѣ наставления, за които ще стане и дума по нататѣкъ.

На 28 декември 1877 г. главната квартира на Николай Николаевичъ се намирала въ Ловечъ. Сжиятъ денъ пристигнала телеграма, че турцитѣ искали примирение; тѣ разбрали, че изходътъ на войната ще бжде фаворенъ за тѣхъ: генералъ Радецки завзелъ височинитѣ на Шипка, генералъ Скобелевъ и князь Святополкъ-Лирскій атакували вече турскитѣ позиции; боятъ начеалъ и клонялъ въ полза на руската армия.

Прѣзъ денътъ, 28 декември, слѣдъ обѣдъ, генералиятъ щабъ билъ събранъ въ дворътъ на кжшата, въ която квартирувалъ главнокомандующия. Всички чакали съ нетърпение новини отъ Шипка, кждѣто боятъ начеалъ още при зори. Въ това врѣме началника на телеграфната служба, генералъ Фонъ Холщайнъ, влѣзалъ бърже при Николай Николаевичъ и носилъ една телеграма. Присѣдствующитѣ се нахвърлили да питатъ генерала дали не носи новини отъ Шипка. Генералъ Холщайнъ отказалъ да даде какви да било свѣдѣния. Слѣдъ нѣколко минути, единъ адютантинъ на великия князь повикалъ Нелидова, тъй като телеграмата имала политически характеръ, а не воененъ. Тази телеграма била отъ Реуфъ паша, министръ на войната. Той питалъ главнокомандующия кждѣ могатъ да се срѣзватъ турскитѣ делегати съ рускитѣ да започнатъ прѣговори за прѣкъсване на военнитѣ дѣйствия.

Какъвъ отговоръ трѣбваше да се даде на Турция?

Този въпросъ билъ повдигнатъ отъ Нелидова още прѣди падането на Плевенъ. Той билъ доложенъ на императора чрѣзъ военния министръ генералъ Милютинъ и царя заповѣдалъ на началника на дипломатическата канцелярия да приготви единъ проектъ за миренъ договоръ между Русия и Турция. Въ този проектъ Нелидовъ очерталъ границитѣ на България още по голѣми отъ тия, прѣдвидени въ Цариградската конференция. Границитѣ достигали чакъ до Егейско море и на западъ до Албания. Рускиятъ дипломатъ докладвалъ своя проектъ, въ Пордимъ, въ едно специално заседание, прѣдсѣдателствувано отъ Царь-Освободителя. Царь-

ря заповѣдалъ на Нелидова да занесе бждащиятъ Санъ-Стефански договоръ въ Букурещъ на князь Горчакова, който одобрилъ тоже проекта, съ малки само измѣнения. Слѣдъ нѣколко дена Нелидовъ се върналъ въ Пордимъ, повиканъ билъ тамъ и генералъ Игнатиевъ и проектътъ отново билъ обсъжданъ и приетъ. Окончателната редакция на този проектъ — договоръ била съобщена на германския и австрийския императори. Курниерътъ, който отпътувалъ за Виена и Берлинъ, носилъ тоже до двамата императори саморъчни писма отъ Царя.

Нѣколко дена прѣди царя да напусне България, въ Пордимъ се състоялъ единъ голѣмъ воененъ съвѣтъ, въ който, между другитъ въпроси, разгледанъ билъ още веднажъ проектътъ за мирния договоръ. На това съвѣщание, освѣнъ императора, присѣдствували великия князь Николай Николаевичъ, графъ Адлербергъ, генералитъ: Непокойчински, Милютинъ и Игнатиевъ, Камбюргеръ и Нелидовъ. Съвѣтътъ рѣшилъ: ако Турция поиска миръ, прѣговоритъ да се водятъ въ главната квартира; прѣкъсването на военнитъ дѣйствия да стане едновременно съ подписването на прѣдварителнитъ условия на примирието; допълнителни наставления ще се пратятъ на главнокомандующия отъ Петербургъ, като му се даватъ за сега неограничени права да третира съ Турция; техническото ръководение на прѣговоритъ повѣрили на Нелидова.

Като ималъ прѣдъ видъ тѣзи наставления, дадени нему още подиръ падането на Плѣвенъ, великия князь Николай Николаевичъ отговорилъ на Реуфъ паша, че той е натоваренъ да води прѣговори съ Турция, чака турскитъ делегати, но ще подпише примирието ако се приематъ и прѣдварителнитъ условия на мира. Въ това врѣме Николай Николаевичъ поискалъ допълнително наставления отъ Петербургъ, но, да не губи врѣме, той заповѣдалъ да се прѣмѣсти главната квартира на 29 въ Севлиево, на 30 декември въ Габрово и на 31 сутринята, той заминалъ прѣзъ Шипка за Казанлъкъ, гдѣто се установилъ да чака турскитъ пратеници. Слѣдъ плѣняването на Весель-пашовата армия, рускитъ войски побѣдоносно почнали да разбиватъ и послѣднитъ турски сили и се отправили къмъ Пловдивъ и Одринъ, а едно отдѣление навлѣзло въ Македония.

На 7 януари 1878 г. въ четири часа подиръ пладиѣ, турскитѣ извънредни пратеници Намикъ-паша и Серверъ-паша пристигнали въ Казанлъкъ. Щомъ се настанили, Нелидовъ отишелъ да ги поздрави отъ името на великия князь и да се поразговори съ тѣхъ върху мисията имъ. Интересно е да отбѣлѣжимъ слѣдния епизодъ. Двамата паши тръгнали отъ Цариградъ съ голѣмъ салтанатъ; тѣ повѣли съ себе си голѣма свита, кухари, лакеи, всички приспособления и продукти за царска трапеза, взели дори голѣма маса, като прѣдполагали, че въ Казанлъкъ нѣма да има маси и мислили, че ще могатъ да дадатъ голѣми разкошни обѣди на руситѣ, да ги прѣдразположатъ къмъ себе си и по такъвъ начинъ да смѣгчатъ тѣхнитѣ условия за миръръ, които Русия ще прѣдложи.

III.

Първата срѣща на турскитѣ делегати съ Николай Николаевичъ. — Турцитѣ оставатъ изненадани. — Тѣ искатъ време да размислятъ. — Срѣща на 9 януари. — Разговоръ между турскитѣ посланници и Великия князь. — Прѣкъсването на прѣговоритѣ. — Прѣзимиането на Одринъ. — Великия князь въ Одринъ. — Намикъ-паша и Серверъ-паша подиръ него.

На 8 януари великия князь приелъ турскитѣ делегати, на които били направени всичкитѣ военни почести. При главнокомандующия билъ и началника на генералния щабъ, генералъ Непокойчински. Първъ заговорилъ братътъ на царя. „Ние имаме единъ общъ врагъ, казалъ той на турскитѣ делегати; тѣ ви тласнаха къмъ война. Тѣ си служатъ съ нашитѣ недоразумения, за да се ползватъ. Не слушайте ги, имайте довѣрие въ императора и вне ще видите, че никой не ще може вече да ни скара“. Тия думи на Николай Николаевича се отнасяли по видимо до английската политика, намѣренята на която не били вече чужди, нито за дипломатитѣ въ Петербургъ, нито за военнитѣ. „Чувствуваме, отвърнали турскитѣ посланници, каква голѣма грѣшка направихме, като прѣдизвикахме тази война, и сега ние желаемъ дълготраенъ миръ. Но, да постигнемъ това, трѣбва условията да не бждатъ много тежки, да не

разрушатъ жизненитѣ сили на Османската империя, нито пъкъ да уронятъ нейното достойнство. Турция е разорена; тя понесе неизброими загуби. Бждете великодушни къмъ насъ!"

Слѣдъ това великия князь, пашитѣ, генералъ Непокойчески и Нелидовъ насѣдали около масата. Главкомандующиятъ, споредъ наставленията, получени отъ Петербургъ запиталъ турскитѣ пратеници какви прѣдложения има да направятъ. Серверъ паша отвърналъ, че тѣ нѣматъ формални наставления, но като се научили, че прѣкъсването на военнитѣ дѣйствия не може да стане прѣди подписването на условията на мира, тѣ били изпратени да чуятъ въ какво се заключаватъ тия условия.

Намикъ-паша прѣкъсналъ другаря си и разказалъ единъ исторически анегдотъ за Александра велики, който, слѣдъ като плѣнилъ единъ владѣтель заедно съ цѣлата му армия и богатство, попиталъ го: „какъ желашъ да се отнеса съ тебе?“ — „като съ победенъ“, отвърналъ този владѣтель. Тогава Александръ велики възвърналъ на побѣдения армията, държавата и богатството му и го направилъ най-вѣренъ свой съюзникъ. „Отнесете се съ насъ, завършилъ Намикъ-паша, както е постъпилъ Александръ велики“.

Николай Николаевичъ забѣлѣжилъ на стария турски държавникъ, че тукъ случая е съвсѣмъ другъ и че войната биде прѣдприета за освобождението на българския народъ и султана трѣбва да се прѣклони прѣдъ събитията. — „Въ такъвъ случай, прибавилъ Серверъ паша, ние можемъ да вземемъ за основа на нашитѣ прѣговори рѣшенията въ Цариградската конференция, които ние отвърлихме тогава; тамъ достатъчно се гарантира положението на българитѣ.“

Нелидовъ се намѣсилъ въ разговора и заявилъ, че рѣшенията на Цариградската конференция можеха да бждатъ достатъчни прѣди войната, обаче, подиръ като тя се свърши и то съ побѣди надъ Турция, условията съвсѣмъ сж промѣнени. Слѣдъ тия прѣдварителни обяснения Нелидовъ прочелъ първия членъ отъ проекта за бждация миренъ договоръ: „България, въ границитѣ опрѣдѣлени възъ основа на болшинството на българската народностъ и които граници по никой начинъ не трѣбва да бждатъ по-малки отъ ония, посочени въ

цариградската конференция ще образува васално автономно княжество съ народно християнско правителство и народна войска. Турската войска ще напусне окончателно България“. Нелидовъ продължилъ на чете всичкитъ други пунктове отъ условията и свършилъ съ прѣдложението, щото турската армия да изпразни крѣпоститъ въ Видинъ, Русе и Силистра.

Турскитъ прѣдставители слушали това изложение и останали потресени отъ исканията на Русия. „Вие искате разрушението на турската империя, извикалъ Серверъ паша. Ако вземете всичко това, което искате, какво ще остане за насъ?“ — Напротивъ, добавилъ великия князь, съ това Турция се спасява. Ако приемете нашитъ условия, вие ще положитъ на здрава основа бѣдашитъ отношения между Русия и Турция. Намикъ паша зебѣлѣжилъ, че Турция е съвсѣмъ разорена, че тя не може да плати никакво обезщетение и че изобщо исканията на Русия сж твърдѣ тежки. На това руситъ отговорили, че вмѣсто военно обезщетение, на Русия могатъ да се отстъпятъ извѣстни турски земи въ мала Азия и въ Европа. „Рѣшете се по-скоро да приемете нашитъ условия, прибавилъ великия князь, защото тѣ ни сж прѣдписани отъ Петербургъ и ние нѣмаме никакво право да отстъпимъ отъ тѣхъ. Ние ще спрѣмъ движението на нашитъ войски на югъ, само слѣдъ като подпишете условията на мира въ тази форма, въ каквата ви се изложиха. Всѣко закъснѣние всѣки загубенъ день е въ ваша врѣда. Ако се опитате да протакате прѣговоритъ, азъ ще бѣда принуденъ да искамъ нови наставления отъ императора и възможно е да ми заповѣдатъ да искамъ много повече, а така сжщо да се измѣни и прѣдѣлната линия между двѣтъ армии. Щомъ имате неограничени права да прѣговаряте, ще направите услуга на султана, ако се рѣшитъ още сега. Въ сжщия смисълъ говорили Непокойчински и Нелидовъ. Двамата турски паши поискали врѣме да си помислятъ. Николай Николаевичъ имъ далъ 24 часа, но съ прѣдупрѣждение, че прѣговоритъ ще бѣдатъ прѣкъснати веднага, въ случай, че отговорътъ не бѣде задоволителенъ за Русия.

Нѣколко часа слѣдъ като Намикъ паша и Серверъ паша се оттеглили, главнокомандующиятъ получилъ извѣстие, че отряда на генералъ Струковъ окупира Одринъ.

Завземането на града Одринъ станало по искане на българското население, изоставено на произвол отъ самитъ турски власти и отъ турската войска, водителствувана отъ Джемиль-паша, синъ на Напаша. Като видѣлъ бѣгството на турската войска чаянието, което завладѣло цѣлото турско население, Джемиль-паша прѣдалъ града въ ръцѣтъ на християнскитъ религиозни власти, като ги посвѣтвалъ и искатъ сами окупацията въ града.

Великиятъ князь поръчалъ на драгоманина Моисей да съобщи тази новина на пашитѣ. Това ги разтърсило още по-вече, защото тѣ разбрали, че Русия рѣшена да продължава войната, до като не се удовлетворятъ исканията ѝ.

На другия день, 9 януари, пашитѣ, облече парадна униформа и съ декорации на гърдитѣ, съшли прѣдъ великия князь и му съобщили, че сж съгласни на прѣдлаганитъ условия, съ изключения на онези сажъ, и то най-важния, който се отнасялъ до България. „Ако България се отдѣли въ независимо княжество, казалъ Серверъ паша, тогава Турската империя ще се разрушена!“

Турскитъ паши се опитали да повлияятъ на условията и се стараяли да измѣнятъ условията, въ които България да не се дадатъ такива права, които изисквали за тази измѣнена страна прѣдстоитѣ на царя. Великиятъ князь разбралъ тактика на султановитъ пратеници и рѣшилъ да съкрати преговората на тѣзи прѣговори, като заявилъ открито, че не приемете сега това, което ние прѣдлагаме, тъй рѣтъ да бжде сключенъ споредъ прѣдложения прѣдъ и България да стане независимо княжество, въ който тѣ посочени въ него, то моитъ войски ще ползватъ немедленно заповѣдь да напредватъ къмъ Цариградъ. Тогава, вие ще бждете свидѣтели на сцени, като която се случи въ Одринъ; населението ще се уплаши и може да прѣдаде и самата ви столица. Точно именно вашата империя ще пропадне и властта в Цариградъ ще бжде подрована“ — „Нека пропадне империята, извикалъ въ отчаянието си Намикъ паша. Ние прѣдпочетемъ да бждемъ сломенни подъ ударитъ на неприятеля, нежели да подпишемъ сами нашата съдбина. Ние не можемъ да се съгласимъ, щото България

отдѣли отъ Турция; за това не сме упълномощени, защото не сме подозирали, че ще се иска подобно нѣш отъ насъ“.

Напразно Николай Николаевичъ увѣщавалъ съ бесѣдниците си, като имъ казвалъ, че въ критически минути държавния мъжъ трѣбва да има куража и понесе известна отговорностъ, за да спаси отечеството си. Пашите поискали още 2 часа време да размислятъ. Въ четири часа тѣ се върнали при главнокомандующия и му заявили, че по никой начинъ не могатъ да се съгласятъ върху оная точка отъ проекта, която прѣдвизда велика България и че тѣ ще искатъ и ставления отъ султана.

Прѣговоритѣ били прѣкъснати и великия князь далъ заповѣдь да приготвятъ каквото трѣбва за отпътува въ Одринъ, като прѣдварително докладвалъ телеграфически на Освободителя какъ сж въ вѣли прѣговоритѣ и молилъ за наставления.

На 12 януари цѣлия щабъ потеглилъ отъ Казанлъкъ за Стара-Загора. На другия день, 13, великия князь билъ вече въ Търново—Сейменъ, а на 14 в черъта той влѣзалъ триумфално въ Одринъ, причакаан и акламиранъ отъ българския народъ, който, въ ентузиазмъ и любовъ далъ още веднажъ доказателства за своята признателностъ къмъ освободителя. Духовенството било на чело на народа. Само гръцки владика, Дионисий, който отпослъ стана патрирх отказалъ да излезе на посрѣщането.

На другия день пристигнали въ Одринъ и турскитѣ пратеници.

IV.

Прѣговоритѣ въ Одринъ. — Колебанията на турскитѣ пратеници. Рускитѣ войски напредватъ къмъ Цариградъ. — Рѣшеннето на великия князь да не отстъпва. — Наставленията отъ Цариградъ.

Подписването на примирието. — Съдържанието на примирието касающе се до България. — Молебень въ конака. — Ентузиазмъ въ армията. — Една знаменателна дума на

Намикъ паша.

До като траяли прѣговоритѣ въ Казанлъкъ, рускитѣ войски разбили послѣднитѣ турски отдѣления побѣдоносно вървѣли напредъ. Аванъ-гвардията

генералъ Скобеловъ пристигнала въ Люле Бургасъ; лѣтящиятъ отрядъ на генералъ Струковъ билъ вече въ Чорлу, а малки разузнавателни отдѣления кавалерийски пристигнали до укрѣпенитѣ позиции при Чатаалджа. Друго отдѣление настѣпало къмъ Галиполи за да осигури вървѣжътъ на ядрота на армията къмъ Цариградъ. Отрядитѣ, които очистили долината на Марица отъ неприятеля почнали да се появяватъ на брѣга на Егейско море. Едно силно желание обладало рускитѣ войници и тѣхнитѣ началници: да влѣзатъ въ Цариградъ и да разрѣшатъ веднажъ за винаги източния въпросъ. Но, въ Петербургъ настроението било друго. Рускитѣ държавни мъже почнали да се безпокоятъ отъ дѣйствиата на Англия и Австрия. Заради това, въ отговоръ на телеграфическия рапортъ отъ Казанлъкъ, императорътъ заповѣдалъ на великия князь да даде три дена срокъ на турскитѣ делегати до като получатъ наставления отъ Цариградъ. Въ случай, че и тогава откажатъ да приематъ условията, да се прѣкъснатъ всѣкакви прѣговори и да се продължи войната.

На 17 Намикъ-паша получилъ дълга шифрована телеграма отъ Цариградъ. Слѣдъ като я прочелъ, той поискалъ веднага ауденция отъ великия князь. Ауденцията била назначена за 18-й на пладнѣ.

Главнокомандующиятъ квартирувалъ въ конака. Широкитѣ коридори били прѣпълнени съ офицери, а долу въ двора едно отдѣление войска стояло готово на разположението на княза. Турскитѣ пратеници пристигнали въ конака и изглеждали убити духомъ. „Какво ни носите? попиталъ великия князь. — „Господарю, отвърналъ Намикъ паша съ развълнуванъ гласъ, ние получихме наставления отъ Султана, които могатъ да се изкажатъ съ слѣднитѣ само думи: „вие сте побѣдители, вашата амбиция е задоволена, а Турция е съсипана?

— Тя е спасена! извикалъ Николай Николаевичъ. Вие избѣгнахте една голѣма катастрофа: моитѣ аванпостове сж подъ стѣнитѣ на Цариградъ и азъ се чудя, че слѣдъ тия блѣскави наши успѣхи, въ Петербургъ се показватъ толкозъ великодушни къмъ васъ“,

Веднага била дадена заповѣдъ да се редактира окончателно военната конвенция и да се опрѣдѣли прѣдѣлната линия между рускитѣ и турскитѣ войски; така сѣщо била приготвена и политическата конвенция за

мира. Първата конвенция била изработена, ванията на генералъ Непокойчински, отъ генералъ вицки, помощникъ началникъ на генералния втората — отъ Нелидовъ.

Най-сетнѣ, на 19 януари, въ шесть часа армистията*) и основнитѣ принципи на мирния били подписани отъ великия князь и отъ прѣлитѣ на султана. Най-напрѣдъ подписахъ великия и подалъ писалката на стария Намикъ паша. ниятъ едва се държалъ на краката си отъ 1 Съ треперяща ръка, той подписахъ бавно и двѣ слъзи потекли по странитѣ му.

„България се роди“ извикахъ Нелидовъ, когато договорътъ. Отъ тоя моментъ, 19 януари 6 часа, свободата на българския народъ, слѣдъ изкупена съ хиляди жертви, биде гарантирана политически актъ. Турскитѣ делегати напуснаха. Слѣдъ тѣхъ, Николай Николаевичъ излѣзашъ дора и съобщилъ, че военнитѣ дѣйствия сж нати и че основитѣ на мирния договоръ сж п Турция. Едно грѣмогласно ура проглушило по думи на главнокомандующия; то се подзело ницитѣ въ двора, прѣнесло се на улицата и въ минути, ехото отъ тази велика радостъ за българския народъ прозвучало до най-отдалеченитѣ крайринѣ. Въ голѣмиятъ коридоръ на конака в издигнали подвиженъ олтаръ; руското духовенство служило молебень по случай щастливия край на Всички се молѣли горѣщо и всички искали часъ да се върнатъ въ своето отечество, да се радват вота, слѣдъ като възкрѣсиха отъ петъ вѣковство българското отечество и подариха нов на българския народъ.

Нѣма да бжде злѣ да припомнимъ, на краглава, единъ, на гледъ маловаженъ инцидентъ, издава всичката тайна на цариградската политиката Намикъ паша и Серверъ паша напускаха слѣдъ като подписали договора, спуснаха тѣхъ кореспонденти на разни европейски вѣсти ги питатъ какво сж извършили. Въ това време

*) Прѣкращаване на военнитѣ дѣйствия.

риятъ турски държавенъ мъжъ, Намикъ, се обърналъ къмъ кореспондента на Таймсъ (английски вѣстникъ) и му казалъ: „вие, англичанитѣ, сте причината на нашитѣ нещастия; вие ни доведохте до този край!...“

V.

Главиокомандующиятъ въ Санъ-Стефано. — Прѣговоритѣ между Русия и Турция. — Турция издава тайнитѣ на прѣговоритѣ. — Русия обезпокоена. — Тя бърза да сключи Санъ-Стефанския договоръ. — Смъртта на князь Черказки, 19 февруарий 1878. Подписването на мирния договоръ. — Цѣлокупна България споредъ Санъ-Стефанския договоръ.

Нѣколко дена слѣдъ полагането основитѣ на нова България, великия князь заминалъ съ своята „дружина“ — сто хилядна армия и се разположилъ въ прѣдградието на Цариградъ, въ малкото селце Санъ-Стефано. Тамъ дошелъ и генералъ Игнатиевъ, натоваренъ отъ руското императорско правителство, заедно съ Нелидовъ, да водятъ прѣговоритѣ за окончателното изработване на мирния договоръ. Султановото правителство назначило за свои прѣдставители: Савфетъ паша, министъръ на външнитѣ работи и Садуллахъ-бей. Макаръ и прѣговоритѣ да се водили тайно, турското правителство намирало случаи да съобщи разискванията на английския посланникъ въ Цариградъ. Високата Порта се надѣвала, че ще намѣри поддържка въ нѣкои европейски сили и заради това тя посвѣтявала английското правителство въ исканията на Русия. Европейскитѣ правителства обаче били официално увѣдомени отъ князь Горчаковъ, канцлеръ на руската империя, за съдържанието на Одринското примирие. Но подъ давлението на страхътъ, че руската армия е подъ стѣнитѣ на Цариградъ и че малка една нетактичностъ отъ страна на султана може да прѣдизвика Русия да влѣзе и окупира турската столица, английското правителство започнало редъ атаки, систематизирани и по форма и по цѣлитѣ, които прѣслѣдвало, и създадо мѣнотии на Русия за да я накара да отстъпи.

Това обстоятелство не било пропуснато отъ прозорливото око на Царь-Освободителя. Но то създадо

големин грижи на руското правителство, тъй като, нему прѣдстоело да затвърди своето освободително дѣло и съ удобрението на Европа. Още прѣди да се сключи Одринското примирие английското правителство заявило, чрѣзъ една официална телеграма до великитѣ сили, че Англия ще протестира противъ всѣко съглашение между Турция и Русия, което би се кръстосало съ сжществующитѣ договори; относително османската империя, и би поврѣдило на английскитѣ интереси. Въ една повѣрителна телеграма отъ Лондонъ до френското правителство се казва, че Австрия държи сжщото поведение. Това обстоятелство, покрай много други доказателства, подкрѣпя фактътъ, че между Австрия и Англия е имало единство въ политиката спрямо Русия и че Австрия много по-рано е освѣтлила Лондонското правителство върху намѣренията на Русия да създаде на Балканския полуостровъ едно велико славянско господарство, надъ развалинитѣ на дрѣвна България.

Читателитѣ си спомнятъ, че още прѣди падането на Плѣвенъ, царя изпратилъ саморжчни писма до Австрийския и Германския императори, като имъ изпратилъ и по едно копие отъ проекта за създаването на България. Германскиятъ императоръ отговорилъ слѣдъ шестъ недѣли, а Австрийскиятъ забавялъ отговорътъ, за да види какъвъ обратъ ще взематъ събитията. И, когато побѣдоносното руско оръжие развързало ржцѣтъ на Русия и ѝ дало широко право да диктува мирътъ, когато Австрия видѣла, че въпросътъ за Босна и Херцеговина се разрѣшава мимо аспирациитѣ на Австро-Унгария, виенската политика тогава потърси съюзници за борба противъ Русия и ги намѣри въ лицето на Англия и Германия.

Руското правителство обаче все още е имало вѣр въ Германия. Това поне се вижда отъ едно писмо и Николай Николаевича до царя, датирано отъ Санъ-Стефано.

Независимо отъ това, Англия продължавала своя политика. Два дена прѣди сключването на Одринското примирие, английскиятъ посланикъ въ Цариградъ, сжр Лейардъ, получилъ наставления да каже на Високата Порта, че Англия ще изпрати шестъ военни параходи прѣд Цариградъ. Турскитѣ власти се възпротивили на това и съобщили на посланика, че ако се появи английск

флота въ Босфора, руситѣ ще иматъ основание да навлѣзатъ въ Цариградъ и да го окупирагъ. Въпрѣки всичко това, на 3-й февруари, въ 3 часа подиръ обѣдъ английската флота хвърлила котва на западъ отъ островъ Принкипо, тѣжко срѣщу Стамбулъ. Това накарало Николай Николаевичъ да застави Портата да разрѣши прѣминаването отъ рускитѣ войски на неутралната линия и да се настани въ Санъ-Стефано.

Генералъ Игнатиевъ.

Естествено било, при такива обстоятелства, руситѣ да побързатъ да сключатъ мирътъ, колкото се може по скоро. И дѣйствително, на 19-й февруарий 1878 г., нѣколко часа слѣдъ смъртта на князь Черказки, който починалъ въ 5 часа сутринята, *Санъ-Стефанския договоръ* билъ подписанъ.

Тоя день, още отъ сутринѣта, войскитѣ били на шръкъ. Очаквала се послѣдната срѣща на пълномощниците отъ двѣтѣ страни. Турскитѣ пълномощници се задали и били отведени въ историческата онази къща, отъ която, слѣдъ нѣколко часа, генералъ Игнатиевъ, съ треперящъ гласъ, съобщилъ на събралитѣ се въ двора офицери: — „Братя! мога да ви поздравя съ подписването на мира“.

Споредъ този договоръ (чл. 6) България става автономно княжество, подвластно на Турция, съ християнско правителство и съ народна войска. Точнитѣ прѣдѣли на България ще се очертаятъ отъ особна руско-турска комисия, която ще има прѣдъ видъ болшинството на населението и принципътъ на народността тѣй сѣщо и топографическитѣ нужди и практическитѣ интереси за съобщенията на мѣстнитѣ населенія. Въ общи чѣрти границитѣ на Санъ-Стефанска България започвали отъ новия прѣдѣлъ на Сръбското княжество, слѣдватъ западната прѣдѣлна линия на Вранянската кааза до бърдото на планината Карадагъ. Къмъ западъ граничната линия върви по западнитѣ прѣдѣли на каазитѣ Куманово, Кочани, Калканделенъ до планината Корабъ; отъ тамъ по рѣката Велешица до съединението ѝ съ Черна Дрина. На югъ върви по Дрина, по западния прѣдѣлъ на охридската кааза, къмъ планината Кина, покрай западнитѣ прѣдѣли на каазитѣ Корча и Старово до планината Грамъ. Послѣ покрай костурското езеро до рѣката Могленица и, слѣдъ като върви по нея и прѣмине на югъ отъ Янина ще се отправи, прѣзъ устието на Вардаръ и Галико, къмъ селата Парга и Сарай-Къой. Отъ тамъ прѣзъ срѣдата на Бешикъ-Гьолъ до устието на рѣкитѣ Струма и Карасу, по крайбрѣжието на морето до Буру-Гьолъ. По нататкъ, по сѣверо-западна посока къмъ Чалъ-тепе прѣзъ горитѣ Ешекъ-кулачи, Чепелионъ, Кара-Коласъ и Ишикларъ до рѣката Арда. Отъ тамъ границата ще слѣдва къмъ Черминъ и като остави Одринъ, на югъ прѣзъ селата Смятлю, Кара-Хамза, Арнаутъ-къой, Аккарджи и Енидже до рѣката Теке-Дереси и Чорля-Дереси до Люле Бургасъ и отъ тамъ прѣзъ рѣката Суджакъ-Дере до селото Сергенъ. Границата ще се простре прѣзъ височинитѣ направо къмъ Хекимъ-Табасж, гдѣто ще допре до Черното море. На изтокъ Черното море, къдѣто границата

ще се отдѣли близо до Мангалия и ще се продължи, покрай южнитѣ прѣдѣли на Тулчанския санджакъ и ще се свърши при Дунава до Расово.

По нтатакъ въ Санъ-Стефанския договоръ чл. чл. 7, 8, 9, 10 и 11 се прѣдвиждатъ наредбитѣ за управлението въ страната, за бъдащата царствующа династия, за окупацията на нашата земя отъ рускитѣ войски, за данъка, който България се задължава да плаща на Турция, отношенията на българската държавна власть къмъ турцитѣ, които ще останатъ да обитаватъ нашето отечество и пр.

Но... сждбата на този договоръ, който за единъ мигъ възкрѣси завѣтнитѣ мечти на българския народъ разтѣжи сърдцата на освободителитѣ, създаде нови копнежи въ сърдцата на българитѣ и завѣща единъ идеалъ за постигане и единъ дългъ на новитѣ български генерации. . . .

VI.

Европа слѣди прѣговоритѣ. — Англия и Австрия се подготвяватъ. — Декларация и циркуляръ на английското правителство. — Декларация въ Будапещенския парламентъ. — Санъ-Стефанския договоръ осъденъ. — Конфликтъ между Русия и Англия. — Разкъсването на България въ Берлинския конгресъ.

Официалното съобщение на Санъ-Стефанския договоръ не могло да стане прѣди да бѣде той ратифициранъ (удобренъ и подписанъ) отъ руския царъ и отъ султана. Това било изпълнено на 5 мартъ. Още на другия день Горчаковъ съобщилъ съдържанието му на великитѣ сили. Впечатленията отъ договора били потресающи. Англия и Австро-Унгария почнали да се приготвяватъ за всѣка евентуалностъ. Виенскиятъ парламентъ гласувалъ триста милиона воененъ кредитъ, а будапещенскиятъ гласувалъ 125 милиона. Наредъ съ тия приготовления, виенското правителство, на чело съ графъ Андраши, довѣренъ и близкъ приятел на князь Бисмаркъ, повдигнало въпросътъ за една конференция въ Виена, кждѣто да се разисква Санъ-Стефанския договоръ. По кжсно идеята за конференция била изоставена въ полза на единъ конгресъ въ Берлинъ. Пе-

чатътъ въ Австрия и Унгария повдигналъ война противъ новосъздадената Санъ-Стгария. Дори правителствениятъ органи равенството на Балканитѣ е разрушено и то на едно велико славянско господство служи, освѣнъ на интереситѣ на Русия и жизненитѣ икономически интереси на Австрия на Балканитѣ. Подъ давлението на обществото, виенското правителство съобщило, че интереситѣ на австрийската империя не могатъ, щото тя да окупира Босна и Херцеговину прѣдотврати смутотѣ, които биха се произвели въ тѣ страни. Тази декларация на графъ Андрасъ неговитѣ намѣрения и поведението, което начѣрталъ да държи въ бъдещия конгресъ.

Въ сѣщиятъ день, когато английската палата на общини на извънредна сесия съобщила намѣрението си да „повика резервиститѣ“, въ сѣщиятъ день, Лордъ пратилъ на великитѣ сили единъ циркуляръ, който показва важността на този документъ. Този документъ може да се разгледа въ три части. Въ първата часть английскитѣ министри напомня какъ сѣ развивали събитията въ Балканитѣ, заявява, че Санъ-Стефанскиятъ договоръ трѣбва да се разгледа всестраненъ конгресъ, а не само нѣкой части отъ това заявила Русия. Втората часть е единъ критика на Санъ-Стефанския договоръ, нователна и прѣдначена по-вече съ целъ, да настрои общественото мнѣние противъ него.

Нѣколко дена слѣдъ това английски министъръ, Лордъ Биконсфилдъ, произнесъ въ камарата на лордоветѣ, въ която, мисля, казалъ слѣднитѣ думи: „Санъ-Стефанскиятъ договоръ унищожавашъ всѣмъ Европейска Турция една България, въ която не живѣятъ създава нови закони, които се налагатъ въ Епиръ и Тасалия и прави отъ Черното море“. . . . Той изтъкналъ мисълта, че Англия да иска и да наложи неговото прѣмахване.

Прѣдъ такава една открита война образуванна вече коалиция противъ Русия, която да направи императора, освѣнъ

едно условие, което намали значително резултатитѣ отъ блѣскавитѣ побѣди на руската армия надъ турската. На 18 априлъ, между Русия и Англия биде сключена една конвенция, която опрѣдѣляла взаимнитѣ отстъпки, които тия двѣ държави си правили. По силата на тази конвенция, границитѣ на България се стѣсняватъ и, въ тия стѣснени граници тя пакъ се раздѣля на двѣ.

Най-сетнѣ Берлинскитѣ конгресъ се събра въ 1 юний 1878 г. и заседавалъ до 1 юлий. Санъ-Стефанскитѣ договоръ билъ подложенъ на генерална ревизия и отъ него останало само споменъ, че за нѣколко врѣме е разбудилъ гордостѣта и надѣждата у цѣлия български народъ. Българското цѣлокупно отечество биде разкъсано на петъ части. Добруджа се даде на Румѣния, Южна България биде отцѣпена отъ Сѣверна подъ името Източна Румелия съ особно управление, Македония остана подъ прямото владичество на султана, нѣколко български градове се дадоха на Сърбия, която прави голѣми усилия въ конгреса да присвои Босна но като видѣ, че не ще успѣе, обърна погледитѣ си къмъ западнитѣ окрѣзи на България.

Берлинскитѣ договоръ отвори една голѣма рана въ държавния и националенъ животъ на българитѣ; той създаде трудни условия за бъдещето на нашия народъ.

Политическиятъ свѣтъ въ Европа остана изненаданъ отъ появяването на Санъ-Стефанска България. Едни се чудѣха отъ гдѣ се яви тоя многомилionenъ български православенъ и славянски народъ; други виждаха въ новото княжество единъ булевардъ на руската източна политика и всички вкупомъ въстанаха противъ щастieto на тоя народъ.

Историята обаче доказа, отъ 30 години насамъ, че българскитѣ народъ, въ своето великодушие прѣзрѣ пороцитѣ на европейската политика и, съ своето трудолюбие, съ своитѣ дарби и прѣдприемчивостъ, доказа прѣдъ цивилизования свѣтъ, че има право да стон и той въ редоветѣ на културнитѣ народи, че не може да служи за оръдие, освѣнъ на своитѣ собствени *национални* и държавни интереси и на културното единство между цѣлото славянство.

Българскиятъ народъ прѣтегли въ миналото; той изпита горчивини и слѣдъ освобождението; но, ако вътрѣна философската мисль, че въ страданията народитѣ се каляватъ и се учатъ да цѣнятъ своето, да уважаватъ и пазятъ името си, българския народъ е прѣминалъ вече прѣзъ този периодъ на изпитания и има слѣдователно, всичкитѣ качества да изяви прѣдъ свѣтъ своето право и своята власть да поправи миналитѣ грѣшки

Портретътъ на графъ Игнатиевъ, който е помѣстенъ въ тази книга, е фотографиранъ въ 1878 г. Ние го притежаваме благодарение любезната услуга на бившия руски капитанъ, Борисъ Осиповичъ Рентъ, комуто графа го е подарилъ на 19 февруарий, за споменъ на великия този день.

СЪДЪРЖАНИЕ:

ПРЪДГОВОРЪ

Стр. 3

I.

Стр. 5

Нашето възраждане. — Европейската политика и нейнитѣ цѣли на Балканския полуостровъ. — Нашето въстание. — Берлинския меморандумъ. — Българскитѣ делегати въ Европа. — Сръбско-Турската война. — Краятъ на тази война. — Английската политика. — Цариградската конференция. — Декларацията на графъ Игнатиевъ. — Руската политика и Европа. — Обявяването на войната. — Капитулацията на Плѣвнѣ и Шипка.

II.

Стр. 9

Английската политика въ Цариградъ слѣдъ капитулацията на Плѣвнѣ. — Телеграма до великия князь. — Рѣшението на Николай Николаевичъ и съобщението въ Ловечъ. — Главната квартира въ Казанлъкъ. — Пристигането на турскитѣ делегати: Намикъ паша и Серверъ паша. — Посѣщението на Нелидовъ.

III.

Стр. 13

Първата срѣща на турскитѣ делегати съ Николай Николаевичъ. — Турцитѣ оставатъ изненадани. — Тѣ искатъ врѣме да размислятъ. — Срѣща на 9 януари. — Разговоръ между турскитѣ посланици и Великия князь. — Прѣкъсването на прѣговоритѣ. — Прѣвзимането на Одринъ. — Великия князь въ Одринъ. — Намикъ-паша и Серверъ-паша подиръ него.

IV.

Стр. 18

Прѣговоритѣ въ Одринъ. — Колебанията на турскитѣ пратеници. — Рускитѣ войски напрѣдватъ къмъ Цариградъ. — Рѣшението на Великия князь да не отстъпва. — Наставленията отъ Цариградъ. — Подписването на примирието. — Съдържанието на примирието касающе се до България. — Молебнѣ въ конака. — Ентусиазмъ въ армията. — Една знаменателна дума на Намикъ паша.

V.	Стр.
Главнокомандующиятъ въ Санъ-Стефано. — Прѣговоритѣ ме Русия и Турция. — Турция издава тайнитѣ на прѣговоритѣ. — Ру обезпокоена. Тя бърза да сключи Санъ-Стефанския договоръ Смъртта на князь Черказки, 19 февруари, 1878. Подписването мирния договоръ. — Цѣлокупна България споредъ Санъ-Стефан договоръ.	

VI.	Стр.
Европа слѣди прѣговоритѣ. — Англия и Австрия се подготвява Декларация и циркуляръ на английското правителство. — Де рации въ Будапешенския парламентъ. — Санъ-Стефанския дог осжденъ. — Конфликтъ между Русия и Англия. — Разкдсване на България въ Берлинския конгресъ.	

VII.	Стр.
— Портретъ на Царь-Освободителя	

VIII	Стр.
— Карта Санъ-Стефанска България	

IX.	Стр.
— Портретъ на графъ Игнатиевъ.	

СТУДИИ ОТЪ СЪЩИЯ АВТОРЪ:

Политиката на Сърбия и нашето освобождение (дипломатическа студия).

Политиката на Франция и нашето освобождение (дипломатическа студия).

Ориентация на политиката въ навечерието на освободителната война (дипломатическа студия).

Архивни издирвания въ Парижъ за нашата история.

Архивни издирвания въ Бѣлградъ за нашата история.

Баронъ Адолфъ д'Авриль (лични въспоминания).

Освобождението на България (дипломатическа студия).

Дипломатическите прѣговори слѣдъ капитулацията на Плъзенъ.

ВЪ ПРИГОТОВЛЕНИЕ:

Александъръ Екзархъ и неговитѣ заслуги къмъ българския народъ.
